

УДК 37.011.3-051:159.923

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-2\(209\)-55-61](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-2(209)-55-61)

Самодумська Олена Львівна,

докторка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри освіти та управління навчальним закладом,
Класичний приватний університет, Запоріжжя, Україна

Samodumska Olena,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Associate Professor,
Department of Education and Management of an Educational institution, Classical private
university, Zaporizhzhia, Ukraine

E-mail: samodumska123@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-7884-8138>

Самойленко Оксана Анатоліївна,

докторка педагогічних наук,
професорка кафедри філософії,
Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук,
Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна

Samoilenko Oksana,

Doctor of Pedagogical Sciences
Department of Philosophy,
Educational and Scientific Institute of Psychology
and Social Sciences, Interregional Academy
of Personnel Management, Ukraine

E-mail: samoilenckooxana@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-2305-4111>

Матвєєв Костянтин Миколайович,

викладач кафедри теоретичних основ фізичного та
адаптивного виховання,
Класичний приватний університет, Запоріжжя, Україна

Matveev Kostiantyn,

Teacher, Department of theoretical foundations of physical
and adaptive education,
Classical private university, Zaporizhzhia, Ukraine

E-mail: matvkoks@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0009-0009-0464-3306>

САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

- A** Теоретично обґрунтовано особливості процесу самоідентифікації майбутніх педагогів під час підготовки у закладах вищої освіти. Розкрито поняття «самоідентифікація майбутнього педагога» як процес спрямованої спеціальної навчально-професійної активності студента. Визначено складники професійної самоідентифікації. Детально розроблено концепцію її умови супроводу професійної самоідентифікації студентів у професійній підготовці у закладах вищої освіти. Спрямовано концепцію на активізацію ролі майбутніх педагогів як суб'єктів професійного шляху, здатних до свідомого вибору напрямів професійного руху і вдалого позиціонування себе в просторі заданих «координат» педагогічних сенсів професійної діяльності.

Ключові слова: професійна самоідентифікація; самоідентифікація педагога; підготовка студентів-майбутніх педагогів; самоідентифікація студентів-майбутніх педагогів; супровід професійної самоідентифікації

Self-identification in the professional training of future teachers

S The article theoretically substantiates the peculiarities of the process of self-identification of future teachers during training in higher education institutions and analyzes the priority conditions for supporting students' self-identification at this stage of professional development.

The authors assume the concept of "self-identification of the future teacher" as the process of directed educational and professional activity of the student, their awareness of belonging to the profession of "teacher", the formation of a holistic positive attitude to this profession, subordination to this awareness of the project of their future, place in life, in society, and identification with representatives of the pedagogical community.

According to the author's approach, which is proposed in relation to the components, the process of professional self-identification of students – future teachers is carried out through: acquaintance with the theories of professional development; acquaintance and acceptance of the values of the ideal model of the profession "teacher"; establishment of their own image "I am a teacher" using professional diagnostics; building a personal trajectory of development in the profession; accumulation of positive experience of self-efficacy and creation of their own professional portfolio.

The developed concept of professional self-identification support is aimed at activating future teachers as subjects of the professional path, capable of consciously choosing the directions of professional movement, understanding new experience, setting tasks for professional self-development, and positioning themselves in the space of given "coordinates" of pedagogical meanings of professional activity.

The organization of directed extended support of the process of self-identification of students – future teachers should contribute to the formation of a professional image "I am a teacher", ensuring the relationship of structural components as indicators of identity accumulation, and the emergence of a holistic meaningful picture in the minds of students throughout the period of study.

Key words: professional self-identification; teacher self-identification; training of future teachers students; self-identification of future teachers students; support of professional self-identification

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Однією з ключових нині в усіх напрямках гуманітарної сфери – соціології, філософії, психології й педагогіки, є концепція ідентифікації і самоідентифікації фахівця через дифузність, з одного боку, і високий ступінь пояснювальної сили, з іншого. В основі найрізноманітніших підходів до феномену самоідентифікації лежить прагнення соціуму до цілісності, сталості й прозорості образу фахівця. Поведінка людини, приналежної до конкретної професії, має бути передбачуваною й константною, повинна адекватно відображати як характеристики професії, так і власні суб'єктивні інтенції людини, демонструвати образ її «Я». Гармонійній і продуктивній реалізації особистості в обраній професії сприятиме актуальне здійснення самоідентифікації на етапах професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Аналіз досліджень і публікацій проблематики самоідентифікації показав, що увага науковців акцентована на тому, що кожна людина, неперервно відчуває, переживає свою ідентичність, тому у неї виникають потреби її висловити, описати, певним чином ствердити. Водночас, людина, у силу різних причин, постійно сумнівається в своїй

приналежності до будь-яких спільнот, у своїй доречності в будь-якому соціальному просторі, часто, піднімаючи питання про сенс життя і потребу самоактуалізації у професії. Потрібно розуміти, що поняття ідентичності розкриває чи відбулася реальність, показує відносну закінченість процесу [4]. Становлення, реалізація, втрата ідентичності, тобто процесуальність, фіксується поняттями ідентифікація і самоідентифікація.

У різних професійних групах самоідентифікація має свою специфіку. складається з образу професії і професійного образу «Я» [1; 2, с. 47]. Професійна самоідентифікація є одним із найважливіших факторів інтеграції молодого фахівця у професію. Без усвідомлення фахівцем приналежності до професії неможлива не тільки професійна адаптація, а й ефективна професійна підготовка.

Розуміння самоідентифікації у наукових працях має різні вектори. Здійснений аналіз трактувань поняття самоідентифікації, на які ми спираємось у презентованій роботі, дозволив узагальнити такі пріоритетні напрями розуміння цього поняття – соціологічний, психологічний, професійний. Так, соціологічний вектор «самоідентифікації» передусім передбачає процес самовизначення індивіда у соціальному просторі, в соціальних групах і спільнотах, а також у системі їхньої

взаємодії [1, с. 96; 3, с. 132; 4, с. 103]. Психологічний вектор розкриває «самоідентифікацію» як емоційно-когнітивний процес неусвідомлюваного ототожнення суб'єктом себе з іншим суб'єктом, групою, зразком, що допомагає успішно опанувати різні види соціальної діяльності, засвоювати і перетворювати соціальні норми і цінності, приймати соціальні ролі [1, с. 123; 6].

У результаті аналізу професійного вектору [1, с. 123; 7, с. 21] нами визначений процес усвідомлення людиною свого самовизначення щодо конкретної професії, формування позитивного ставлення до цієї професії, підпорядкування цьому усвідомленню місця в житті, в суспільстві, ототожнення себе з представниками цієї професії. Поряд із пріоритетними векторами, виділяються інші види самоідентифікації: етнічний, культурний, релігійний тощо, а також – рівні, наприклад, «сім'я – рід – народність – нація» [3; 4].

Уточнюючи співвідношення понять ідентичність, ідентифікація і самоідентифікація, вчені приходять до висновку, що самоідентифікація являє собою складний феномен, який є різновидом загальніших процесів ідентифікації та ідентичності [1; 3; 7]. Акцентуємо, що ідентичність – статичний процес, ідентифікація ж процес динамічний. Ідентифікація – це співвіднесення «іншого» з певною спільністю, самоідентифікація – співвіднесення себе з певними поняттями. Термін «самоідентифікація» – гранично особистісний, так як передбачає індивідуальний процес, заснований на самопізнанні» [6]. У вітчизняному науковому дискурсі термін самоідентифікація вторинний по відношенню до термінів ідентифікація, ідентичність [1; 2].

Узагальнюючи низку провідних проблем, що виділяють науковці щодо професійної самоідентифікації, назвемо проблеми – вибору професії, інституційного визнання, статусу професії, професійної соціалізації, професійної кар'єри, вертикальної й горизонтальної мобільності, стилю життя, дозвілля, диференціації професії в залежності від віку, статі, расової й національної приналежності та інших характеристик працівників тощо.

Сформованість професійної самоідентифікації визначається тим, що особистість у проєкт свого майбуття включає професію через емоційне позитивне її оцінювання й активне освоєння

її змісту. Перш за все, на думку дослідників зазначеної проблематики, професійна самоідентифікація пов'язана з прихильністю [2; 6]. Вона дозволяє «усвідомити приналежність до професії, прийняти професійні цілі й цінності, засвоїти основні вимоги професії до людини, побудувати шлях свого професійного розвитку» [3].

Процес професійної самоідентифікації фахівця в різних джерелах презентований по-різному, але в усіх дослідженнях присутні такі умовні основні етапи: знайомство із професією, розуміння її «ідеального образу» (у вигляді професіограми); визначення власного ставлення до цієї професії, усвідомлення і прийняття позитивних і негативних сторін (позитивна і негативна самоідентифікація); навчання основам визначеної професії; її практичне опанування.

Різноманіття педагогічних професій і спеціальностей постійно зростає. До традиційних педагогічних професій належать: вихователь закладу дошкільної освіти, вчитель закладів загальної середньої освіти, тренер, викладач професійних закладів освіти тощо. Професії поділяються за спеціальностями, під якими розуміється обмежений унаслідок поділу праці всередині професії вид діяльності. Наймасовішою педагогічною професією залишається вчитель. У її межах виділяється велика кількість спеціальностей: учитель математики, фізичної культури тощо [5]. В останні десятиріччя виникли професії соціального педагога, педагога-психолога, відродилися подвійні спеціальності (математика і фізика, математика та інформатика тощо), з'явилася професія гувернера, отримала законний статус професія репетитора тощо [5].

Після самовизначення – етапу оптації, коли був зроблений усвідомлений вибір педагогічної професії з урахуванням власних індивідуально-психологічних особливостей, і вступу до закладу вищої освіти, відбувається детальніше знайомство і занурення в основи педагогічної професії як роду трудової діяльності, що вимагає інтелектуальної, морально-етичної, психофізичної та інших видів підготовки. Професійна самоідентифікація зростає в міру накопичення практичного досвіду, зацікавленості працею і статусних характеристик професії і конкретної спеціальності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується

означена стаття. Визначенню професійних дефіцитів педагогів, плануванню роботи щодо їх ліквідації, загальним проблемам професійного розвитку педагогів приділено достатньо уваги вітчизняними і зарубіжними науковцями на етапі професійної адаптації – під час безпосереднього входження в професію в межах закладів освіти [6; 7], а також на етапі професіоналізації або фази інтернала – під час підвищення кваліфікації в межах закладів післядипломної освіти [7; 8]. На жаль, значно менше досліджень проблематики самоідентифікації зустрічаємо щодо такого етапу як професійна підготовка або фаза адепта, коли відбувається формування професійної спрямованості та системи ключових і професійних компетентностей майбутніх педагогів – студентів закладів вищої освіти.

Наявність позитивної первісної самоідентифікації у студентів може змінюватися при зіткненні з практичною діяльністю щодо конкретної спеціальності. На етапах знайомства, освоєння і першої практики реалізації у професії може виникати конфлікт між елементами вже наявної в особистості самоідентифікації й самореалізацією у реаліях сучасної системи освіти. Для забезпечення адекватного прийняття нових цінностей професійного педагогічного суспільства, успішного освоєння нових професійних компетенцій, упередження перших професійних криз, актуальним вважаємо спеціальну увагу приділяти процесу самоідентифікації майбутніх педагогів, починаючи з професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Мета статті: теоретично обґрунтувати особливості процесу самоідентифікації майбутніх педагогів під час підготовки у закладах вищої освіти і виявити пріоритетні умови супроводу самоідентифікації студентів на цьому етапі професійного розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Нова соціальна і професійна місія педагогічного працівника, як зазначає В. Сидоренко, розглядається «в контексті європейського професіоналізму зі збереженням кращих ментальних українських характеристик, європейського виміру педагогічних якостей» [8, с. 178].

Отже, перед національними закладами вищої освіти стоїть завдання забезпечення держави педагогічними працівниками, здатними на

високому професійному рівні виконувати своє призначення, вмотивованих зберігати, примножувати та передавати гуманістичні суспільні цінності, швидко адаптуватися до викликів стрімко змінного суспільства, готових до неперервного інтелектуального, культурного і духовного розвитку впродовж життя.

У цьому контексті поняття «самоідентифікація майбутнього педагога» і «самоідентифікація педагога» будуть відрізнятися, хоча і мають спадкоємний характер. Під поняттям «самоідентифікація майбутнього педагога» розуміємо процес цілеспрямованої активності студента–майбутнього педагога в межах навчально-професійної діяльності, що характеризує значущість для нього професії педагога й обраної спеціальності як провідного засобу задоволення потреб. Результатом цього процесу є єдність уявлень суб'єкта про самого себе, його емоційних переживань і усвідомленої активності, пов'язаних із придбанням педагогічної професії, на основі якої з'являється почуття тотожності із самим собою як майбутнім педагогом.

Таке свідоме просування професійним шляхом передбачає досягнення суб'єктивної взаємопов'язаності й цілісності життєвих подій, ситуацій, виборів у професійній біографії, об'єднаних загальними смислами. Починає відбуватися осмислений процес конструювання уявлення про себе в педагогічній професії на основі досвіду і вибудовування подальших стратегій і сценаріїв руху. Система уявлень студента в рамках професійної самоідентифікації містить уявлення про себе як про майбутнього педагогічного працівника, про свої професійні, навчально-професійні та транспрофесійні цілі, про свої можливості щодо їхньої реалізації. Ці особливості визначають мотивацію, прихильність, ефективність і задоволеність навчально-практичною діяльністю.

Головними критеріями професійної самоідентифікації майбутнього педагога нами виокремлені наступні: здатність суб'єкта до педагогічної трудової діяльності на основі існуючого поділу праці – конкретної спеціальності (операційний); опанування суб'єктом кращих традицій педагогічної професії, її соціальної місії, мети, цінностей, моральних норм тощо (ментальний); засвоєння суб'єктом поведінки і способу життя педагогічної професійної спільноти (поведінковий).

Потрібно відмітити, що існує значна різноманітність у підходах дослідників до розуміння і визначення складників самоідентифікації. Дослідження Р. Amott показало, що нарративні практики або розповідання історій, зокрема таких, як історія професійного життя, є способом активізації самоідентифікації вчителів-початківців, який сприяє саморефлексії, розкриттю психологічних смислових перспектив педагогічної професії [9].

У професійну ідентичність педагога Ji. Hong включає такі чинники: цінність, ефективність, цілеспрямованість, емоції, знання і переконання, мікрополітика [12]. G. Kelchtermans вважає, що самоідентифікація відбувається через процес саморозуміння, вразливість і рефлексію, охоплює сфери професійної та особистісної самооцінки, мотивації педагогічної діяльності, сприйняття завдань і визначення перспектив [13].

Науковцями E. Canrinus, M. Helms-Lorenz, D. Beijgaard, J. Vuitink, A. Hofman вивчалось питання як взаємопов'язані між собою такі релевантні показники відчуття вчителями своєї професійної ідентичності, як задоволеність роботою, професійна прихильність, самоефективність і зміна рівня мотивації. Запропонована авторами модель протестована й уточнена з використанням відомостей 1214 голландських учителів, які працюють у системі середньої освіти. Самоефективність і задоволеність стосунками відіграють ключову роль у взаємозв'язках між названими показниками [10].

Дослідниками F. Hanna, R. Oostdam, S. Severiens, B. Zijlstra проаналізовано 59 компонентів ідентичності вчителя у 20 дослідженнях, що опубліковані в англійських рецензованих статтях з 2000 по 2018 роки. Класифікація виокремлених компонентів на основі предметного аналізу показала, що очевидними є такі основні області ідентичності вчителя: самооцінка, мотивація, прихильність, самоефективність, сприйняття завдань і задоволеність роботою [11].

Згідно з підходом, який запропонований нами щодо складників, процес професійної самоідентифікації майбутніх педагогів здійснюється через: знайомство з етапами професійного розвитку (теорії професійного розвитку); знайомство і прийняття цінностей професії «педагог» (професіограма як ідеальна модель професії «педагог»); становлення власного

образу «я – педагог» (професійна діагностика); вибудовування персональної траєкторії розвитку в професії (траєкторія персонального професійного розвитку); накопичення позитивного досвіду самоефективності у вирішенні педагогічних завдань і його рефлексивне осмислення (портфоліо досягнень).

Організація спрямованого пролонгованого супроводу процесу самоідентифікації майбутніх педагогів має сприяти становленню професійного образу «Я – педагог», забезпечуючи взаємозв'язок структурних складників як показників накопичення ідентичності, й виникнення цілісної осмисленої картини у свідомості студентів протягом усього періоду навчання.

Концепція супроводу самоідентифікації запропонована нами для майбутніх педагогів спеціальностей «Фізкультура і спорт» і «Туризм». Метою супроводу є створення умов для трансформації студентів у свідомих суб'єктів професійного розвитку через освоєння освітньо-культурних практик конструювання самоідентифікації у професії «педагог». Поетапна ідентифікаційна активність здійснюється через освоєння сенсів педагогічної діяльності, транспозицію в практичну діяльність, рефлексію професійного досвіду, осмислення результатів досягнутої професійної самоідентифікації, постановку нових завдань професійного саморозвитку.

Завданнями супроводу визначено забезпечення таких умов: 1) занурення студентів у простір теорій професійного розвитку й усвідомлення сенсів педагогічної діяльності, їхнє осмислення і розуміння; 2) підтримка конструювання еталонного образу професіоналізму; 3) активізація діяльності зі створення авторського проекту професійного майбутнього; 4) практична реалізація самоідентифікації в просторі реальної діяльності, професійних проб, накопичення практичного досвіду; 5) осмислення досвіду педагогічної діяльності в контексті актуальних завдань, рефлексія самоідентифікації у контексті професійного шляху; 6) уточнення, коригування авторського проекту професійного майбутнього, здійснення нового цілепокладання.

Взаємопов'язані завдання супроводу можуть бути реалізовані в цілісному процесі вишівської підготовки педагога не тільки за допомогою

спеціальних форм – тьюторство, супервізія, модерація, консультування тощо, але й через навчальні та позанавчальні форми, систему практик, різні види діяльності студентів, націлені на становлення студентів як суб'єктів професійного шляху. Основними етапами супроводу самоідентифікації нами запропоновані: орієнтаційний, цілепокладання, організаційно-діяльнісний, рефлексивний, підсумковий.

Результати супроводу мають схарактеризувати динаміку становлення професійної ідентичності майбутніх педагогів, демонструватимуть становлення ціннісно-сислової позиції, освоєння рефлексивних і проєктивних способів роботи зі своїм педагогічним досвідом, формуватимуть реалістичне уявлення про професійне майбутнє, узгоджене з розумінням сучасних вимог до діяльності педагога, сприятимуть усвідомленню наявних особистісно-професійних ресурсів для руху по професійному шляху, допоможуть надати адекватну професійну самооцінку.

Висновки. Під поняттям «самоідентифікація майбутнього педагога», проаналізованого і презентованого у статті, розуміємо процес спеціальної спрямованої навчально-професійної активності студента. Згідно з підходом, який запропонований нами щодо складників, професійна самоідентифікація студентів здійснюється через: знайомство з теоріями професійного розвитку; знайомство і прийняття цінностей ідеальної моделі професії «педагог»; установлення власного образу «я – педагог» засобами професійної діагностики; вибудовування персональної траєкторії розвитку в професії; накопичення позитивного досвіду самоефективності й створення власного професійного портфоліо.

Розроблена концепція супроводу професійної самоідентифікації націлена на активізацію ролі суб'єктів професійного шляху, здатних до свідомого вибору напрямів професійного руху, осмислення нового досвіду, позиціонування себе в просторі заданих «координат» педагогічних сенсів професійної діяльності.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в реалізації експериментальної програми супроводу самоідентифікації майбутніх педагогів спеціальностей «Фізкультура і спорт» і «Туризм», практичній перевірці виокремлених умов, їх корекції та внесенні змін і доповнень.

Список використаних джерел

1. Зеленська Т. А. Соціально-психологічні особливості самоідентифікації студентів технічних спеціальностей в умовах ступеневої освіти : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.05. Київ : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка, 2012. 311 с.
2. Копочинська Ю. В. Теоретичні і методичні засади формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 571 с.
3. Мазур Л. І. Самоідентичність особистості як філософсько-антропологічна проблема : монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. 432 с.
4. Москаль Ю. В. Ідентифікація й ідентичність у суспільному форматі теоретичного аналізу. *Психологія і суспільство*. 2006. № 1. С. 96–112.
5. Національний класифікатор ДК 003:2010 «Класифікатор професій», із змінами, затвердженими наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 15 лютого 2019 року № 259. URL: https://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433 (дата звернення: 10.03.2023).
6. Павлюк М. М. Психологічні особливості становлення професійної ідентичності вчителя основної школи : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07. Київ, 2010. 20 с.
7. Савчин М. В. Професійна ідентичність педагога як предмет наукового вивчення та практичного формування. *Особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога* : монографія. Дрогобич, 2014. С. 18–26.
8. Сидоренко В. В. Розвиток педагогічного акме професіогенезу в умовах формальної і неформальної післядипломної освіти. *Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти* : монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 177–257.
9. Amott P. Identification – a process of self-knowing realised within narrative practices for teacher educators during times of transition. *Professional Development in Education*. 2018. Vol. 44, № 4. P. 476–491. DOI: 10.1080/19415257.2017.1381638.
10. Canrinus E. T., Helms-Lorenz M., Beijgaard D., Buitink J., Hofman A. Self-efficacy, job satisfaction, motivation and commitment: Exploring the relationships between indicators of teachers' professional identity. *European journal of psychology of education*. 2012. Vol. 27, № 1. P. 115–132. DOI: 10.1007/s10212-011-0069-2
11. Hanna F., Oostdam R., Severiens S. E., Zijlstra B. J. H. Domains of teacher identity: A review of quantitative measurement instruments. *Educational Research Review*. 2019. Vol. 27, № 1. P. 15–27. DOI: 10.1016/j.edurev.2019.01.003
12. Hong J. Y. Pre-service and beginning teachers' professional identity and its relation to dropping out of the profession. *Teaching and Teacher Education*. 2010. Vol. 26, № 8. P. 1530–1543. DOI: 10.1016/j.tate.2010.06.003
13. Kelchtermans G. Who I am in how I teach is the message: Self-understanding, vulnerability and reflection. *Teachers and Teaching*. 2009. № 15. P. 257–272. DOI: 10.1080/13540600902875332

14. Salli A., Osam Ü. V. Preservice teachers' identity construction: emergence of expected and feared teacher-selves. *Quality & Quantity*. 2018. Vol. 52, № 1. P. 483–500. DOI: 10.1007/s11135-017-0629-x

References

1. Zelenska, T. A. (2012). *Sotsialno-psikhologichni osoblivosti samoidentifikatsii studentiv tekhnichnikh spetsialnostei v umovakh stupenevoi osviti [Socio-psychological features of self-identification of students of technical specialties in the conditions of graduate education]*. (PhD diss.). Kyiv: National academy of pedagogical sciences of Ukraine G.S.Kostiyk Institute of psychology [in Ukrainian].

2. Kopochnytska, Yu. V. (2021). *Teoretychni i metodychni zasady formuvannya profesiinoi identychnosti maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi terapii, erhoterapii v zakladakh vyshchoi osvity [Theoretical and methodological principles of forming the professional identity of future specialists in physical therapy, occupational therapy in higher education]*. (D diss.). Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University [in Ukrainian].

3. Mazur, L. I. (2012). *Samoidentichnist osobistosti yak filosofsko-antropologichna problema [Self-identity of the individual as a philosophical and anthropological problem]*. Lviv: Department of Lviv Polytechnic [in Ukrainian].

4. Moskal, Y. V. (2006). Identifikatsiya y identychnist u suspilnomu formati teoretichnogo analizu [Identification and identity in the social format of theoretical analysis]. *Psikhologiya i suspilstvo [Psychology and society]*, 1, 96-112 [in Ukrainian].

5. *Natsionalnii klasifikator DK 003:2010 «Klasifikator profesii» [National Classifier DK 003:2010 «Profession Classifier»]*, iz zminami, zatverdzenimi nakazom Ministerstva yekonomichnogo rozvitku i torgivli Ukraïni vid 15 lyutogo 2019 roku. Retrieved from https://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433 [in Ukrainian].

6. Pavlyuk, M. M. (2010). *Psikhologichni osoblivosti stanovlennya profesiinoi identychnosti vchytelya osnovnoi shkoli [Psychological features of the formation of the professional identity of a primary school teacher]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv: National academy of pedagogical sciences of Ukraine G.S.Kostiyk Institute of psychology [in Ukrainian].

7. Savchyn, M. V. (2014). Profesiina identychnist pedagoga yak predmet naukovogo vivchennya ta praktichnogo formuvannya [Professional identity of a teacher as a subject of scientific study and practical formation]. In *Osobistisno-profesiinii rozvitok maibutnogo pedagoga [Personal and professional development of the future teacher]* (pp. 18-26). Drohobych [in Ukrainian].

8. Sydorenko, V. V. (2018). Rozvitok pedagogichnogo akmeprofesiogenezu v umovakh formalnoi i neformalnoi pislyadiplomnoi osvity [The development of pedagogical acmeprofessionogenesis in the conditions of formal and non-formal postgraduate education]. In *Teoriya ta metodika profesiino-pedagogichnoi pidgotovki osvityanskikh kadriv: akmeologichni aspekti [Theory and methodology of professional and pedagogical training of educators: acmeological aspects]* (pp. 177-257). Kyiv: Publishing House of M. P. Drahomanov National Pedagogical University [in Ukrainian].

9. Amott, P. (2018). Identification – a process of self-knowing realised within narrative practices for teacher educators during times of transition. *Professional Development in Education*, 44, 4, 476-491. DOI: 10.1080/19415257.2017.1381638

10. Canrinus, E. T., Helms-Lorenz, M., Beijaard, D., Buitink, J., & Hofman, A. (2012). Self-efficacy, job satisfaction, motivation and commitment: Exploring the relationships between indicators of teachers' professional identity. *European journal of psychology of education*, 27, 1, 115-132. DOI: 10.1007/s10212-011-0069-2

11. Hanna, F., Oostdam, R., Severiens, S. E., & Zijlstra, B. J. H. (2019). Domains of teacher identity: A review of quantitative measurement instruments. *Educational Research Review*, 27, 1, 15-27. DOI: 10.1016/j.edurev.2019.01.003

12. Hong, J. Y. (2010). Pre-service and beginning teachers' professional identity and its relation to dropping out of the profession. *Teaching and Teacher Education*, 26, 8, 1530-1543. DOI: 10.1016/j.tate.2010.06.003

13. Kelchtermans, G. (2009). Who I am in how I teach is the message: Self-understanding, vulnerability and reflection. *Teachers and Teaching*, 15, 257-272. DOI: 10.1080/13540600902875332

14. Salli, A., & Osam, Ü. V. (2018). Preservice teachers' identity construction: emergence of expected and feared teacher-selves. *Quality & Quantity*, 52, 1, 483-500. DOI: 10.1007/s11135-017-0629-x

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 21.03.2023